

STYRDOKUMENT

DATUM

2019-02-13

RIKTLINJE Våld i nära relation

Älvsbyns kommun

Dokumenttyp Riktlinje	Dokumentnamn Riktlinjer våld i nära relation	Fastställt/upprättad 2019-03-13, AOU §31	Beslutsinstans Arbete och omsorgsutskottet	Giltighetstid 2020-12-31
Dokumentansvarig Enhetschef	Version 1.0	Senast reviderad 2019-02-13	Dokumentinformation Dnr 78/19–750	Detta dokument gäller för Stöd till individ och familj

Innehåll

BAKGRUND.....	1
VÅLD I NÄRA RELATION.....	1
MÄNS VÅLD MOT KVINNOR.....	1
SYFTE.....	1
MÅL.....	1
INDIVIDNIVÅ.....	1
PROCESSNIVÅ.....	1
STRUKTURNIVÅ.....	2
UPPFÖLJNING.....	2
INDIVIDNIVÅ.....	2
PROCESSNIVÅ.....	2
STRUKTURNIVÅ.....	2
ROLLER OCH ANSVAR.....	2
SOCIALTJÄNSTENS ANSVAR.....	2
SOCIALTJÄNSTENS ANSVAR FÖR ASYLSÖKANDE.....	3
SOCIALTJÄNSTENS ANSVAR FÖR DEN SOM UTÖVAR VÅLD.....	3
ENHETSCHEF.....	3
SOCIALSEKRETERARE.....	3
DEFINITIONER.....	3
VÅLD.....	3
NÄRSTÅENDE.....	4
TECKEN PÅ UTSATTHET.....	4
FYSISKA SKADOR.....	4
PSYKISKA SKADOR.....	5
MISSBRUK.....	5
ATT TIDIGT UPPTÄCKA VÅLDSUTSATTHET.....	5
ATT STÄLLA FRÅGOR OM VÅLD.....	5
SAMVERKAN.....	6
SAMVERKAN I ENSKILDA ÄRENDEN.....	6
SAMVERKAN INTERNT.....	6
SAMVERKAN EXTERNT.....	7
OM SEKRETESS OCH UTBYTE AV INFORMATION.....	7
SEKRETESSBRYTANDE BESTÄMMELSER.....	7

Kompetens inom socialtjänsten.....	7
VUXNA SOM UTSATTS FÖR VÅLD I NÄRA RELATION.....	8
BEMÖTANDE.....	8
UPPBROTTSPROCESSEN.....	8
HANDLÄGGNING.....	8
INSATSER OCH STÖD TILL DEN VÅLDSUTSATTA.....	9
VUXNA SOM UTÖVAT VÅLD I NÄRA RELATION.....	10
HANDLÄGGNING.....	10
BARNPERSPEKTIVET.....	10
INSATSER TILL VÅLDSUTÖVARE.....	10
BARN SOM HAR BEVITTNAT VÅLD AV ELLER MOT NÄRSTÅENDE.....	10
ATT TALA OM VÅLD.....	11
HANDLÄGGNING.....	11
INSATSER OCH STÖD TILL BARN SOM HAR BEVITTNAT VÅLD AV ELLER MOT NÄRSTÅENDE.....	11
VÅLD MOT DJUR.....	12
REFERENSER.....	12
LAGSTIFNING.....	12
SOCIALSTYRELSEN.....	12
ÖVRIGT.....	12
BILAGA 1 – ATT STÄLLA FRÅGOR OM VÅLD.....	14
BILAGA 2 – ATT TÄNKA PÅ VID BEMÖTANDE AV EN VÅLDSUTSATT PERSON.....	15

BAKGRUND

VÅLD I NÄRA RELATION

I ett betänkande av Nationella samordnaren mot våld i nära relationer (*SOU 2014:49*) konstateras att våld i nära relationer i hög grad är en folkhälsofråga eftersom att allvarlig fysisk och psykisk ohälsa är vanligt bland de som har utsatts för våld. Det ställer krav på samhällets aktörer att arbeta förebyggande, men också agera tidigt när det finns tecken på att barn och vuxna utsatts för våld av närstående.

Både män och kvinnor utsätts för våld i nära relationer, våld förekommer också i samkönade relationer och i relationer där transpersoner ingår. Under 2014 presenterades två svenska undersökningar om mäns och kvinnors utsatthet för våld i nära relationer. Undersökningarna som genomfördes av *Brottsförebyggande rådet (Brå)* och *Nationellt Centrum för Kvinnofrid (NCK)* visade att 6,7 procent av männen och 7 procent av kvinnorna uppgav att de hade utsatts för våld i nära relation år 2012, det innefattar både fysiskt och psykiskt våld. Även om utsattheten verkar ungefär jämt fördelad mellan könen så finns betydande skillnader. Kvinnor utsätts generellt för grövre våld och under 2012 var det tio gånger vanligare att de våldsutsatta kvinnorna hade behövt uppsöka sjukvård för sina skador. Drygt var femte person i befolkningen har någon gång i livet varit utsatt för våld i nära relation.

MÄNS VÅLD MOT KVINNOR

Enligt *Världshälsoorganisationen (WHO)* kommer en tredjedel av alla kvinnor och flickor någon gång under sin livstid att utsättas för fysiskt eller sexuellt våld. Män står för den i särklass största andelen våld som utövas i världen, vilket bland annat framgår av statistik över våldsbrott. En betydande del av det våld som män utövar mot kvinnor sker i nära relationer. Begreppet våld i nära relationer omfattar alla typer av våld och övergrepp som kan förekomma mellan närstående. Det kan vara en partnerrelation, syskonrelationer eller andra familje- och släktrelationer.

SYFTE

Syftet med dessa riktlinjer är att ange ramarna för socialtjänstens ansvar och arbete med ärenden som rör våld i nära relation. Vidare anger riktlinjerna mål för arbetet och hur det ska uppnås.

MÅL

INDIVIDNIVÅ

Att våldsutsatta vuxna och barn samt barn som har bevittnat våld ska kunna känna sig säkra på att de ska få det stöd som anses nödvändigt.

PROCESSNIVÅ

Att samtlig personal ska ha kännedom om riktlinjer samt känna till socialtjänstens ansvar i frågor som rör våld i nära relation. Det ska även finnas en fungerande samverkan inom socialtjänsten där man arbetar för att stödja den enskilde till att förändra sin situation.

STRUKTURNIVÅ

Att det ska finnas skriftliga riktlinjer för socialtjänstens ansvar i ärenden som rör våld i nära relation som stöd och vägledning i arbetet.

UPPFÖLJNING

INDIVIDNIVÅ

Personalens observationer samt antalet klagomål/synpunkter från personer som kontaktat socialtjänsten för stöd och hjälp i ärenden som rör våld i nära relation.

PROCESSNIVÅ

Kontinuerlig dialog förs med personal vid ärendegenomgångar.

STRUKTURNIVÅ

Regelbunden uppföljning och revidering av riktlinjerna som ett led i kvalitetssäkring av verksamhetens arbete.

ROLLER OCH ANSVAR

SOCIALTJÄNSTENS ANSVAR

Socialtjänstens ansvar och basnivån för kommunens insatser vad gäller våld i nära relation utgår ifrån *Socialtjänstlagen (2001:453)*. I *SoL 5 kap. § 11* framgår att socialnämnden ska verka för att den som utsatts för brott och dennes närstående ska få stöd och hjälp. Den s.k. brottsofferparagrafen omfattar samtliga brottsoffer, oavsett ålder och kön.

Vidare framgår att socialnämnden ansvarar för att särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation. Socialnämnden ansvarar för att barn som utsatts för brott och dennes närstående får stöd och hjälp. Detsamma gäller för barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående.

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer – SOSFS 2014:4 anger gällande bestämmelser för socialnämnd och vårdgivare. *SOSFS 2014:4* innehåller både föreskrifter och allmänna råd. Föreskrifter är bindande regler, allmänna råd är generella rekommendationer om tillämpningen av en författning. Bestämmelserna ska tillämpas i arbetet med:

1. Barn och vuxna som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående.
2. Barn som har bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående.

Socialstyrelsens handbok om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer – Våld, innehåller en genomgång av de nya föreskrifterna och allmänna råden om våld i nära relationer. Handboken är ett komplement till *SOSFS 2014:4* och syftar till att ge vägledning för planering av verksamheten på en övergripande nivå och för handläggning av enskilda ärenden.

Alla rekommenderas att anmäla misstankar om att barn far illa till socialtjänsten. **Anställda inom socialtjänsten är skyldiga enligt lag** att genast anmäla om de i sitt arbete misstänker att ett barn far illa. Anmälningssplikten återfinns i *SoL 14 kap. 1 §*.

I Älvsbyns kommun ligger ansvaret för att utreda, fatta beslut och följa upp ärenden som rör våld i nära relation på enheten stöd till individ och familj.

SOCIALTJÄNSTENS ANSVAR FÖR ASYLSÖKANDE

I de fall en asylsökande person under asyltiden utsätts för våld eller andra övergrepp av en närstående har kommunen enligt *SoL 2a kap. 1§* det övergripande ansvaret för att personen får det stöd och den hjälp som han eller hon behöver. I det fall ärendet avser en kvinna ska socialnämnden enligt *SoL 5 kap. 11 § 2 st.* särskilt beakta att kvinnan kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation. Migrationsverket ansvarar för att asylsökande personer över 18 år vid behov beviljas logi, bostadsersättning, dag ersättning och särskilt bidrag (1, 2 och 13 §§ lagen om mottagande av asylsökande - LMA m.fl.). Det är angeläget att socialtjänsten och Migrationsverket i dessa fall samråder för att den våldsutsatta skall få den hjälp han eller hon behöver. Om socialtjänsten bedömer det lämpligt för den våldsutsatta kan Migrationsverket placera personen inom sin egen förläggningsorganisation. I förordningen (2002:1118) om statlig ersättning för asylsökande m.fl. regleras kommunernas rätt till ersättning för de faktiska kostnader som kommunerna haft.

SOCIALTJÄNSTENS ANSVAR FÖR DEN SOM UTÖVAR VÅLD

Insatser som inriktar sig till våldsutövare är en viktig del i arbetet för att bekämpa och förebygga våld. Socialtjänsten ska ta ett helhetsgrepp om frågan och se till att hela familjen får den hjälp och det stöd som respektive person behöver. Insatser till våldsutövaren är av avgörande betydelse för att förebygga att våldet upprepas.

Socialtjänsten bör med utgångspunkt i barnets behov kunna erbjuda insatser dels till våldsutövande föräldrar, dels till andra våldsutövande vuxna som bor tillsammans med barn. Socialtjänsten bör vidare, utöver detta, kunna erbjuda våldsutövare insatser som syftar till att de förändrar sitt beteende och upphör med att utöva våld.

ENHETSCHEF

Enhetschef ansvarar för att det finns ett kvalitetsledningssystem för att fortlöpande styra, följa upp och utveckla och dokumentera kvaliteten i verksamheten samt har det yttersta ansvaret för att fullgoda riktlinjer och rutiner för området finns i verksamheten och att dessa följs.

SOCIALSEKRETERARE

Socialekreterare ansvarar för att ta emot, utreda och besluta om den enskildes behov av – och rätt till stöd och hjälp enligt *SoL 4 kap. 1 §*, samt att följa upp ärenden. I det fall både förälder och barn aktualiseras är det viktigt att den vuxne och barnet/barnen tilldelas var sin socialekreterare. Ansvaret för samverkan i varje ärende har ansvarig socialekreterare.

DEFINITIONER

VÅLD

Våld som utövas av närstående, i synnerhet en partner eller f.d. partner, har uppmärksammats som en särskild form av utsatthet. Denna utsatthet kännetecknas bland annat av att våldsutövaren är en person som förväntas eller förväntades ha en nära och förtroendefull

relation till personen. Våldet är ofta, eller riskerar att bli upprepat och systematiskt. Till utsattheten hör också olika beroendeförhållanden, t.ex. om den våldsutsatta och våldsutövaren har barn tillsammans.

WHO har fastställt en definition av våld utifrån fyra olika våldstyper, det handlar om fysiskt, psykiskt och sexuellt våld samt försummelse. Exempel på våldets uttryck:

- *Fysiskt våld* kan innebära att förövaren biter, river, drar i håret, bränner, skapar eller knuffar. Det kan också bestå av örfilar, knytnävsslag, slag med tillhyggen, knivstick, sparkar och stryptag.
- *Psykiskt våld* kan handla om hot, tvång, trakasserier, glåpord och förlöjliganden. Den våldsutsatta kan också utsättas för kontroll och social isolering.
- *Sexuellt våld* kan innebära olika former av sexuellt påtvingade handlingar såsom att tvinga den utsatta att se på pornografi, samlag utan samtycke, könsstympning, sexuella trakasserier samt att använda ett sexuellt kränkande språk.
- *Försummelse* kan exempelvis bestå i att den utsatte inte får behövlig hjälp med mat, medicin eller hygien. Den utsatta kan förvägras hjälp med att komma ur sängen, få för mycket, för lite eller felaktig medicin.

Våldet består ofta av en kombination av olika handlingar. Utöver ovan nämnda våldstyper kan förövaren utöva *ekonomisk kontroll* och vägra den utsatta att ha insyn i ekonomin. Materiellt våld kan innebära förstörelse eller stöld av den utsattas personliga tillhörigheter. Våld mot husdjur kan också ingå i mönstret. Man kan även tala om funktionshinderrelaterat våld, med det menas handlingar som direkt riktar sig mot själva funktionsnedsättningen hos den våldsutsatta och försvårar en redan utsatt situation.

NÄRSTÅENDE

Innebörden av begreppet närstående utgår ifrån Socialstyrelsens definition som anges i samband med den s.k. brottsofferparagrafen *SoL 5 kap. § 11*. Socialstyrelsen anger att utgångspunkten för om någon ska betraktas som närstående eller inte är om det finns en nära och förtroendefull relation mellan den som utövat våldet och den som utsatts för brottet. Exempelvis omfattas makar, sambor och pojk- och flickvänner som en person har ett mer fast och varaktigt förhållande med (dvs. även i samkönade relationer), föräldrar, syskon eller andra personer som personen har en nära och förtroendefull relation med. Även fosterföräldrar, mor- och farföräldrar, mosttrar, fastrar, barn och barnbarn omfattas av begreppet.

Bedömningen av vem som kan betraktas som närstående ska göras utifrån familje- och levnadsförhållanden i det enskilda fallet.

TECKEN PÅ UTSATTHET

FYSISKA SKADOR

Nedanstående uppräkningsvisar vanliga skador och besvär:

- Blåmärken, rodnader, sår, klösmärken, brännskador, avslitet hår.
- Värk och smärta.
- Sönderrivna eller försvunna kläder.

- Sömnstörningar.
- Ätstörningar.
- Kräkningsreflexer, svårigheter att svälja.
- Yrsel, magont, oro och diverse andra psykosomatiska problem

PSYKISKA SKADOR

Våldsutsatthet kan medföra kort- och långvariga psykiska besvär:

- Depression.
- Dåligt självförtroende, förändrad personlighet, tillbakadragenhet och isolering.
- Personen kan bli utagerande, utöva våld mot andra eller bli självdestruktiv.
- Undviker vissa personer, platser eller motsätter sig fysisk kontakt.

MISSBRUK

Hög konsumtion av alkohol och/eller droger kan vara tecken på våldsutsatthet.

ATT TIDIGT UPPTÄCKA VÅLDSUTSATTHET

En förutsättning för att socialtjänsten ska kunna erbjuda den våldsutsatta adekvat stöd och hjälp är att våldsutsattheten upptäcks. Personal inom socialtjänsten behöver ha kunskaper för att se tecken på våld i nära relation. Särskilt viktigt är att upptäcka barn som lever med våld. En del personer lever i en relation där de upplever sig allt mer kontrollerade och på olika sätt begränsade av sin partner. Det kan vara så att den enskilde upplever att det finns en risk att partners agerande övergår till våld men att något hot om våld inte har framförts. Personen kan vara rädd att partnern ska göra illa henne/honom, eventuella barn eller djur i hemmet. För socialtjänsten är det en angelägen uppgift att tidigt upptäcka dessa personer och att erbjuda dem stöd och hjälp för att förhindra att de blir utsatta för våld.

Ett sätt för att tidigt upptäcka våldsutsatthet är att systematiskt fråga alla klienter om förekomst av våld, inte bara i ärenden där våld misstänks vara ett problem. Det är viktigt att socialtjänsten har en beredskap för att bemöta och ge insatser till de personer som därigenom upptäcks.

ATT STÄLLA FRÅGOR OM VÅLD

Att vilja se, vilja veta och att våga fråga är grundläggande förutsättningar för att kunna identifiera och hjälpa en person i svåra situationer. Det handlar om att lyssna och kunna ta emot den våldsutsattas berättelse. Genom att fråga signalerar verksamheten också att våld i nära relationer inte är acceptabelt. Att tänka på:

- Det är viktigt att visa respekt, lyhördhet och förståelse. Den som utsatts för våld kan känna sig utlämnad och vara rädd för sin och eventuella barns säkerhet. Det kan också finnas en oro för att inte bli trodd och förstådd.
- Den våldsutsatta kan ha en sjukdom eller en funktionsnedsättning som medför svårigheter att kommunicera eller ge en sammanhängande skildring av det som hänt. Detta ställer särskilda krav på att personalen är lyhörd och anpassar formerna för samtalet.
- Personalen bör vara medveten om att det kan vara svårt för en våldsutsatt person att berätta allt på en gång och därför erbjuda flera samtal.

- Många som utsätts för våld ser sig inte själva som våldsutsatta och tänker kanske inte på våldet som misshandel, övergrepp eller våldtäkt. När man ställer frågor om våld kan det därför vara bra att använda konkreta ord, exempelvis slag, knuffar. Det är också betydelsefullt att personalen fokuserar på den våldsutsattas egen upplevelse genom att använda uttryck som "blivit rädd", "varit med om något obehagligt", "gjort dig illa".
- Det är viktigt att inte smutskasta våldsutövaren. Den våldsutsatta har, som nämnts tidigare, ofta starka känslor för våldsutövaren. Att kritisera våldsförövaren kan innebära att den våldsutsatta känner sig ifrågasatt.

Bilaga 1: Att ställa frågor om våld.

SAMVERKAN

Våld i nära relationer är ett mångsidigt problem och kräver att många samverkar. Socialtjänstens insatser till den enskilde ska utformas och genomföras tillsammans med honom eller henne och vid behov - i samverkan med andra samhällsorgan, organisationer och föreningar. Samverkan behövs ofta både i enskilda ärenden och på en övergripande nivå. Ansvaret för samverkan i varje ärende har ansvarig socialsekreterare.

SAMVERKAN I ENSKILDA ÄRENDEN

Samverkan på individnivå utgår ifrån den vuxnes eller barnets behov. Socialtjänstens insatser ska samordnas så att de inte motverkar varandra och då är samverkan nödvändig. Handlar det om en familj där det förekommer våld behöver insatserna samordnas för var och en eftersom att behoven ser olika ut. I det fall den enskilde har behov av insatser både från socialtjänsten och hälso- och sjukvården ska kommunen tillsammans med landstinget upprätta en individuell plan (SIP). Planen ska upprättas om kommunen eller landstinget bedömer att den behövs för att den enskilde ska få sina behov tillgodosedda och om den enskilde samtycker till att den upprättas. Syftet med den individuella planen är att säkerställa samarbetet mellan huvudmännen så att individens samlade behov av socialtjänst och hälso- och sjukvård blir tillgodosedda.

SAMVERKAN INTERNT

Socialtjänsten ska samverka för att samordna sina insatser så att de inte motverkar varandra. Om insatser ges till flera i en familj, ska samtliga insatser samordnas. Detta ska göras med beaktande av behovet av trygghet och säkerhet hos våldsutsatta och barn som bevittnat våld.

Skyldigheten för att samverka gäller endast för sådana uppgifter för vilka det inte föreligger sekretess enligt OSL eller tystnadsplikt enligt SoL 15 kap. 1 §.

En våldsutsatt person kan vara aktuella på flera enheter eller verksamheter inom socialtjänsten samtidigt, det kan exempelvis gälla personer med funktionsnedsättningar, missbruksproblematik, personer med ekonomiskt bistånd etc. I vissa fall kan insatserna vara gemensamma, i annat fall ska de samordnas. Socialsekreterare från de olika enheterna eller verksamheterna kan behöva träffa den våldsutsatta tillsammans och bedöma hela situationen och behovet av stöd och hjälp. Insatser som ges till flera i en familj kan t.ex. handla om att en våldsutsatt mamma får samtalsstöd samtidigt som barnet eller barnen deltar i Trappansamtal. Insatserna ska då samordnas, t.ex. genom att mamman får stöd i sin föräldraroll. Det innebär att insatserna samordnas både tidsmässigt och att innehållet överensstämmer.

SAMVERKAN EXTERNT

Socialtjänsten ska samverka externt med andra verksamheter, myndigheter och organisationer som berörs för att skapa förutsättningar för att samordna insatserna från de olika aktörerna.

Socialtjänstens insatser till våldsutsatta barn och vuxna behöver även samordnas med insatser från andra aktörer, t.ex. inom hälso- och sjukvården, psykiatri, polisen och kriminalvården.

OM SEKRETESS OCH UTBYTE AV INFORMATION

Sekretess gäller inom socialtjänsten för uppgift om en enskilds personliga förhållanden om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men (OSL 26 kap. 1 §). Sekretesskyddade uppgifter om enskild får lämnas ut om den enskilde samtycker till detta (OSL 12 kap. 2 §). Det innebär att det som regel krävs samtycke från den som uppgiften gäller för att en uppgift ska kunna lämnas ut. Att flera myndigheter som socialtjänsten, Polismyndigheten eller hälso- och sjukvården arbetar i en grupp för samverkan innebär inte att den sekretess som gäller mellan myndigheterna förändras.

Sekretessgränserna inom OSL innebär att det finns en sekretessgräns runt en myndighet eller runt en självständig verksamhetsgren inom en myndighet (OSL 8 kap. 2 §). När det gäller utbyte av uppgifter inom en och samma myndighet (eller inom den självständiga verksamhetsgrenen) finns det därför inga sekretessgränser enligt OSL. Observera att det i den situationen än då inte är fritt fram för personalen att utbyta uppgifter. Uppgifter som omfattas av sekretess får bara lämnas mellan befattningshavarna i den utsträckning som är normal för ett ärendes handläggning, så kallad inre sekretess. Stöd till individ och familj är att betrakta som en och samma myndighet.

Ofta kan sekretesshinder för samverkan i enskilda ärenden lösas genom den enskildes samtycke till att information lämnas mellan myndigheter, använd samtyckesblankett alternativt fullmakt.

SEKRETESSBRYTANDE BESTÄMMELSER

Om samtycke inte finns, så kan uppgifter även lämnas med stöd av sekretessbrytande bestämmelser. Av *OSL 10 kap. 2 §* följer att sekretess inte hindrar att en uppgift lämnas till en enskild eller till en annan myndighet, om det är nödvändigt för att den utlämnande myndigheten ska kunna fullgöra sin verksamhet. Av *OSL 26 kap. 9 §* följer att sekretess inte hindrar att uppgift om en enskild eller någon närstående till denne lämnas från en myndighet inom socialtjänsten till en annan sådan myndighet eller till en myndighet inom hälso- och sjukvården, om det behövs för att ge den enskilde nödvändig vård, behandling eller annat stöd och denne

1. inte har fyllt arton år,
2. fortgående missbrukar alkohol, narkotika eller flyktiga lösningsmedel, eller
3. vårdas med stöd av *LPT* eller *LRV*.

Detsamma gäller uppgift om en gravid person eller någon närstående till denne, om uppgiften behöver lämnas för en nödvändig insats till skydd för det väntade barnet.

Kompetens inom socialtjänsten

Socialtjänstens organisation ska säkerställa att vuxna och barn som utsätts för våld i nära relation uppmärksammas inom hela socialtjänsten och får den hjälp och de stöd som de behöver.

Det är viktigt att kompetens finns i hela organisationen och inte bara hos någon enstaka person eller funktion. All personal som arbetar med handläggning och uppföljning av ärenden enligt socialtjänstlagen bör ha kunskap om våld och andra övergrepp av eller mot närstående samt ha förmågan att omsätta kunskaperna i det praktiska arbetet. I ärenden som avser våldsutsatta vuxna bör personalen dessutom ha socionomexamen.

VUXNA SOM UTSATTS FÖR VÅLD I NÄRA RELATION

BEMÖTANDE

Socialtjänstens verksamhet ska bygga på respekt för människors självbestämmanderätt och integritet. I ärenden som rör våld i nära relation är det viktigt att stödet inriktas på att frigöra och utveckla den enskildes egna resurser och erbjuda stöd som bygger på respekt för den enskildes behov. Rädsla och känslor av skam och skuld kan göra det svårt för en våldsutsatt person att vända sig till utomstående för att berätta om våldet. Den drabbade kan känna sig kluven om hon/han samtidigt älskar, tycker synd om eller på andra sätt bryr sig om den som utövar våldet. Den nära relationen är alltså en grundläggande omständighet för socialtjänsten att ta hänsyn till i arbetet med att ge stöd och hjälp.

En våldsutsatt person kan vara orolig för sin egen om eventuella barns säkerhet och rädd för att inte bli trodd. Självkänsla och tilltro till den egna förmågan kan i varierande grad vara påverkad av att personen har varit utsatt för våld och kränkningar. Det är viktigt att den enskilde ges tillräckligt med tid och får bekräftelse i att det kan vara svårt att berätta allt på en gång. Ett professionellt bemötande kännetecknas av respekt, ödmjukhet samt att kunna skapa och upprätthålla en förtroendefull relation, att kunna bemöta en person i kris, hantera motstridiga intressen och konflikter samt att inte skuldbelägga.

[Bilaga 2: Att tänka på vid bemötande av en våldsutsatt person.](#)

UPPBROTTSPROCESSEN

NCK skriver om den process som det många gånger innebär att bryta upp från en våldsutövande partner, uppbrottsprocessen har schematiskt beskrivits i tre faser. I den första fasen, *att bryta upp*, finns en vändpunkt, som antingen föregår eller sammanfaller med själva uppbrottet. Den andra fasen, *att bli fri*, handlar om frigörelsen från de känslomässiga banden till våldsutövaren. Den tredje fasen innebär att på djupet *komma till insikt* med våldsutsattheten. För att kunna ge adekvat stöd och hjälp i uppbrottsprocessen kan det vara viktigt att bedöma och ta hänsyn till var i processen den våldsutsatta befinner sig.

Finns det barn i familjen kan detta vara en mycket påfrestande tid för dem. De kanske måste bryta upp från sin invanda miljö utan att ha stöd från en tillgänglig vuxen. Barn kan samtidigt känna en lojalitetskonflikt i förhållande till föräldrarna.

HANDLÄGGNING

När en person som utsatts för våld i nära relation vill ha stöd eller hjälp ska det hanteras som en ansökan, utredning enligt *SoL 11 kap. 1 §* inleds. Undantaget är om personen enbart frågar efter information. En utredning enligt *SoL 11 kap. 1 §* får inte inledas mot en vuxen persons vilja. När det gäller en person som utsatts för våld i nära relation ska utredningen handla om behovet av insatser utifrån våldsutsattheten. En utredning består av kartläggning, bedömning av behov och förslag till individuellt anpassade insatser. Den information som ligger till grund för

kartläggningen inhämtas direkt från den enskilde, från eventuell tidigare dokumentation, strukturerade metoder och bedömningsinstrument. Om uppgifter inhämtas från andra myndigheter eller enskilda ska det finnas samtycke från den berörda personen.

Socialtjänsten har ansvar för att utreda en våldsutsatt persons behov av stöd och hjälp oavsett och om våldet är polisanmält eller inte.

INSATSER TILL DEN VÅLDSUTSATTA

- *Skyddat boende* – Om en våldsutsatt person är i akutbehov av skydd ska socialtjänsten erbjuda denne placering i skyddat boende.
- *Stödsamtal* – stödsamtal kan vara av olika karaktär och omfattning. Vilken typ av samtal som kan bli aktuellt beror på den våldsutsattas behov av stöd och hjälp, vem som utövat våldet, om personen lever kvar i en relation där våld förekommer, har lämnat relationen eller befinner sig i en uppbrottsprocess. Om en våldsutsatt person är ambivalent i frågan om att stanna kvar i eller lämna en relation kan motiverande samtal behövas, t.ex. MI. För bearbetning och möjlighet att utbyta tankar och erfarenheter kan samtal genom t.ex. stödgrupp vara lämpligt. En våldsutsatt person som är traumatiserad behöver ofta hjälp till adekvat behandling inom psykiatri.
- *Hjälp att ordna stadigvarande boende* - det kan vara boende i hemkommunen eller i en annan kommun beroende på hur situationen ser ut. Det är värdefullt att socialnämnden har upparbetade kontakter och samverkar med kommunala och privata hyresvärdar. I vissa fall kan det handla om att verka för att våldsutövaren erbjuds en ny bostad så att den våldsutsatta kan bo kvar i sitt hem. Informera om möjligheten att ansöka om insatser i en annan kommun och hon eller han behöver flytta på grund av våldet.
- *Stöd i föräldraskapet* – insatser som exempelvis stödjande insatser i familjernas hem. Det kan röra sig om stödjande samtal och/eller pedagogiska insatser, ibland i kombination, i syfte att hjälpa familjerna att strukturera sin vardag och att återupprätta och bevara positiva och hållbara familjerelationer.
- *Ekonomiskt bistånd* – allmänna råd kring försörjningsstöd för våldsutsatta återfinns i *Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd - SOSFS 2013:1 samt Ekonomiskt bistånd – handbok för socialtjänsten* (Socialstyrelsen). Där är fastslaget att man kan frångå riktlinjer om så är nödvändigt och bevilja bistånd med hänsyn till situationen.

ÖVRIGT STÖD OCH INFORMATION

- *Information och råd* – den som är våldsutsatt behöver ofta information om t.ex. hur en polisanmälan görs, om rätten till målsägandebiträde, möjlighet till kontaktförbud, familjerätt m.m. Sådan information kan behöva ges såväl akut som i ett senare skede. Informationen kan behöva ges vid upprepade tillfällen.
- *Förmedling av kontakt med frivilligorganisationer och andra aktörer* – informera om vart det är möjligt att vända sig och t.ex. få stöd och hjälp utöver det som socialnämnden har beviljat eller om personen av andra skäl önskar få kontakt med en ideell verksamhet, t.ex. kvinnojour, brottsofferjour, trossamfund m.m.

- *Hjälp vid kontakt med hälso- och sjukvård och myndigheter* – det kan t.ex. vara Polismyndigheten, Skatteverket, Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen eller Kronofogdemyndigheten. Den våldsutsatta kan behöva information om telefonnummer eller adress till rätt person på den aktuella myndigheten, hjälp att boka en tid och i vissa fall kan det även finnas behov av att följa med, t.ex. till en vårdcentral eller till Polismyndigheten.

VUXNA SOM UTÖVAT VÅLD I NÄRA RELATION

Insatser som inriktar sig till våldsutövare är en viktig del i arbetet för att bekämpa och förebygga våld. Socialtjänsten ansvarar för att ta ett helhetsgrepp om frågan och se till att hela familjen och se till att hela familjen får den hjälp och det stöd som respektive person behöver. Insatser till våldsutövaren är av avgörande betydelse för att förebygga att våldet upprepas

HANDLÄGGNING

Socialtjänsten får vanligtvis kännedom om att en person utövat våld i nära relation i samband med att den våldsutsatta ansöker om bistånd, att en barnavårdsutredning inleds eller att en polisanmälan inkommer. Socialtjänsten bör då ta kontakt med våldsutövaren och motivera denne att söka hjälp för sitt våldsbeteende samt informera om de möjligheter till stöd och behandling som finns.

BARNPERSPEKTIVET

Om den våldsutövande personen är förälder är det viktigt att få denne att inse att våldshandlingarna också drabbar barnen. Att utsätta barnen för att se, höra och på andra sätt uppleva våld och dess konsekvenser innebär i sig en form av psykisk misshandel

INSATSER TILL VÅLDSUTÖVARE

Insatser som inriktar sig till våldsutövare är en viktig del i arbetet för att bekämpa och förebygga våld. Insatser till våldsutövaren är av avgörande betydelse för att förebygga att våldet upprepas. Exempel på insatser som riktar sig till våldsutövare är *Alternativ till våld – ATV*, grundläggande antaganden är att utövaren har ansvar för det våld som utövats, att våld är könsrelaterat och att det är ett sätt att hantera och reagera på en känsla av vanmakt och maktlöshet. *Motiverande samtal – MI* är ett centralt inslag i både gruppmodeller och vid individuella insatser. MI syftar till att personen ska inse att han/hon har ett problem samt öka personens motivation och hantera dennes motstånd mot en förändring. *Caring Dads* är ett manualbaserat grupprogram särskilt inriktad till våldsutövande pappor. I vissa fall kan tjänster köpas från annan närliggande kommun när det gäller speciell kompetens.

BARN SOM HAR BEVITTNAT VÅLD AV ELLER MOT NÄRSTÅENDE

Barn som lever i familjer där det förekommer våld riskerar allvarlig fysisk och psykisk ohälsa. Våld och övergrepp mellan närstående vuxna är ett övergrepp även mot barnen och det är viktigt att synliggöra dessa barn. Det finns även en stark koppling mellan att bevittna våld och att själv utsättas för våld. Barns grundläggande behov behöver bli tillgodosedda för att de ska må bra och utvecklas i en gynnsam riktning. De behöver få utveckla en trygg anknytning, få omvårdnad och skydd i en stabil miljö. Om barnet inte ges möjlighet till att exempelvis uttrycka sina känslor och upplevelser, inte blir bekräftade för att föräldrarna är upptagna i konflikter, så behöver barnet stöd och hjälp från annat håll.

Barn som växer upp i ett hem där en förälder utsätts för våld utsätts själv för barnmisshandel. Den rädsla, skräck och vanmakt som barnet känner när det inte kan stoppa våldet riskerar att prägla hela dess uppväxt. För det barnet utgör hemmet, den egna sängen eller rummet inte den trygga plats ett barn behöver för sitt växande. Ofta förnekas våldet och osynliggörs inom familjen och barnet lämnas då ensamt med sina tankar och känslor.

ATT TALA OM VÅLD

Det kan finnas många hinder för ett barn att berätta om sina upplevelser av våld av eller mot närstående, barnet kan ha svårt att komma ihåg vad som har hänt, känna hopplöshet och ångest och vara rädd för konsekvenserna av att berätta vad som har hänt. Svårigheter att berätta kan också bero på rädsla och lojalitet med föräldrarna, det kan därför vara en trygghet för barnet att ha med någon annan närstående person vid kontakten med socialtjänsten.

HANDLÄGGNING

När socialtjänsten utreder ett ärende om våld i nära relation och får kännedom om att det finns barn ska, socialsekreterare för barn- och familj kontaktas. I de fall socialtjänsten får kännedom om att ett barn kan ha bevittnat våld eller andra övergrepp mot en närstående ska alltid beslut fattas om att inleda utredning enligt 11 kap. 1 och 2 §§ SoL. Utredningen till skydd och stöd för ett barn ska ha en klar inriktning på barnets situation, behov och hur dessa ska tillgodoses, en väsentlig del av utredningen är därför att barnet självt får möjlighet att berätta vad det har bevittnat och hur de upplevt våldet. Fokus ska vara på barnets behov och föräldrarnas förmåga att tillgodose dem. Utredningen görs utifrån BBIC.

När det gäller barn som kan vara i behov av skydd och stöd har nämnden ett långtgående utredningsansvar, utredningar som håller barn som kan behöva skydd eller stöd bör ha högsta prioritet.

Socialtjänsten ska med anledning av våldet utreda:

- Barnets behov av stöd och hjälp akut, inklusive vård eller boende i ett annat hem än det egna.
- Våldets karaktär och omfattning.
- Våldets påverkan på barnet och dess relation till föräldrarna.
- Barnets egen uppfattning om våldet.
- Vardera föräldrarnas uppfattning och våldets konsekvenser för barnet.
- Barnets behov av stöd och hjälp på både kort och lång sikt.
- Det bör utredas om någon åtgärd behöver vidtas i fråga om vårdnad, umgänge, förmynderskap eller målsägandebiträde.

INSATSER OCH STÖD TILL BARN SOM HAR BEVITTNAT VÅLD AV ELLER MOT NÄRSTÅENDE

Socialtjänsten bör utreda barnets behov av stöd och hjälp på både kort och lång sikt.

Socialtjänsten ska kunna erbjuda stöd och hjälp i form av bl.a.

- *Särskilda stödinsatser* – T.ex. i form av krisbearbetning, känslomässig bearbetning och stödjande insatser, Trappansamtal.

- *Skyddat boende* – Vid behov av akut skydd ska socialtjänsten ordna placering i skyddat boende.

VÅLD MOT DJUR

Sällskapsdjur, hästar och lantbrukets djur är beroende av människors välvilja, att vi tar hand om dem och vill dem väl. När djur far illa är det människans skyldighet att värna om deras rättigheter och egenvärde. Våld mot djur kan vara fysiskt med slag och sparkar eller psykiskt genom att skrämma och skapa en otrygg tillvaro. Det kan också handla om vanvård – att inte se till djurets grundläggande behov av omsorg.

Våld mot djur kan även användas för att kontrollera eller hota personer i djurets närhet. Det är inte ovanligt att man på kvinnojourer har mött våldsutsatta kvinnor och barn som upplevt våld mot djur. De möter även kvinnor som stannar kvar i relationer för att skydda djuren. I möten med våldsutsatta är det viktigt att vara uppmärksam på om det finns djur som far illa. Handlingen att skada djur är dubbel: den skadar djuret och sårar och skapar otrygghet hos barnet och kvinnan.

Länsstyrelsen är den myndighet som kontrollerar att djurskyddslagstiftningen följs och kan omhänderta vanvårdade djur. Polisen sköter det praktiska omhändertagandet. För att hjälpa våldsutsatta människor och djur behöver bland annat socialtjänst, länsstyrelse, polis och kvinnojourer samverka. Det behövs även samverka med boenden som kan ta emot djur.

REFERENSER

LAGSTIFNING

Socialtjänstlag (2001:453) 4 kap. 1 § om bistånd, 5 kap. 11 § om brottsoffer, 2a kap. 1 § om kommunens övergripande ansvar, 15 kap. om tystnadsplikt, 11 kap. 1 § om utredning, 14 kap. 1 § om anmälningsplikt.

Offentlighets- och sekretesslag (2009:400) 26 kap. 1 § sekretess inom socialtjänsten, 12 kap. 2 § utlämnande av sekretesskyddad uppgift, 8 kap. 2 § sekretessgräns myndighet, 10 kap. 2 § sekretessbrytande bestämmelser.

Förordning (2017:193) om statlig ersättning för asylsökande m.fl.

Lag (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. 1,2 och 13 § om ersättning till asylsökande.

SOCIALSTYRELSEN

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd SOSFS 2014:4 – Våld i nära relationer

Våld – Handbok om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer

Ekonomiskt bistånd – handbok för socialtjänsten

ÖVRIGT

Våld i nära relationer – en folkhälsofråga, Statens offentliga utredning SOU 2014:49

Brott i nära relationer – en nationell kartläggning, Brottsförebyggande rådet 2014

Befolkningsundersökningen Våld och hälsa, Nationellt centrum för kvinnofrid 2014

... och han sparkade på mamma... - trappanmodellen i möte med barn som bevittnat våld

BILAGA 1 – ATT STÄLLA FRÅGOR OM VÅLD

Att vilja se, vilja veta och att våga fråga är grundläggande förutsättningar för att kunna identifiera och hjälpa en person i svåra situationer. Det handlar om att lyssna och kunna ta emot den våldsutsattas berättelse.

Förslag till inledning

Är det okej om jag berättar lite om hur vi inom socialtjänsten definierar våld?

Eftersom att vi vet att det inte är ovanligt att kvinnor blir utsatta för våld har vi rutinmässigt börjat fråga alla kvinnor vi möter om det / Det är inte ovanligt att bli utsatt för våld i nära relation, därför har vi rutinmässigt börjat fråga om det.

Exempel på direkta frågor

- Känner du dig trygg i dina nära relationer?
- Hur har du det i din relation/ditt äktenskap?
- Du verkar bekymrad över din partner, kan du berätta mer om det?
- Känner du dig kontrollerad eller isolerad av din partner eller annan närstående?
- Du nämnde att din partner använder alkohol. Hur uppträder denne när han/hon är påverkad? Skrämmar honom/hennes beteende dig? Brukar ni vara osams och bråka?
- Blir då någonsin rädd?
- Finns det barn i familjen? Är du orolig för deras säkerhet?
- Är barnen rädda/oroliga?
- Finns det/har det funnits djur i familjen? Är du orolig för deras säkerhet?

Fråga upp

- Vad betyder det?
- På vilket sätt?
- Berätta mer.

Använd öppna frågor, kommer du på någonting efteråt - fråga upp igen.

Avsluta samtalet med "Är det något jag sagt eller gjort som fått dig att känna dig ledsen, sårad eller kränkt?"

BILAGA 2 – ATT TÄNKA PÅ VID BEMÖTANDE AV EN VÅLDSUTSATT PERSON

Våga fråga

Om personen inte själv berättar, men du misstänker att hon/han utsätts för våld, är det viktigt att våga fråga. Gå varligt fram, avsätt tid för att lyssna och tänk på att det kan vara första gången personen berättar.

Lyssna och tro

Var tydlig med att du tror på personen och att du tar våldet på allvar. Känslor av skam och skuld kan göra att personen till en början bara berättar en liten del av sanningen.

När det finns barn

Ta reda på om det finns barn och hur deras situation ser ut.

Observera

Personen befinner sig i kris och kan uppvisa olika krisreaktioner, t.ex. ge ett förvirrat eller motsägelsefullt intryck.

Skuldbelägg inte

Ifrågasätt inte den våldsutsatta och dennes handlande. Tala inte om vad hon/han ska göra. Kritisera inte våldsutövaren då detta kan få den våldsutsatta att känna sig kritiserad. Skuldbelägg inte den våldsutsatta om denne återvänder till våldsutövaren.

Förmedla hopp

Förmedla hopp och möjligheter. Låt den våldsutsatta själv formulera sina problem och vad hon/han vill ha hjälp med.

Polisanmälan

En våldsutsatt person ska alltid få veta att den utsätts för ett brott och har möjlighet att göra en polisanmälan. Tala om för den våldsutsatta att misshandeln inte är dennes fel och att ingen har rätt att bruka våld mot henne/honom.

Tolkbehov

Använd inte anhöriga eller vänner som tolk. Använda alltid professionell tolk. Låt den våldsutsatta personen se tolkens namn och godkänna denne.